

A feltáráson részt vettek: Kiss László és Sipos Attila Csaba rajzoló, valamint Istvánovits Eszter, Körösfői Zsolt és Toldi Zoltán régészek.

PINTYE GÁBOR

248. Orosháza, Bónum, Faluhely (KÖH 29828) (Békés megye) Á

A bónumi homokbánya terjeszkedésével kapcsolatosan az Orosházi Múzeum 2012, 2013 és 2014 nyarán 163 sírt tárt föl mentőfeltárási keretén belül. Minden előkerült sír padmalyos temetkezés volt, és nagy valószínűség szerint a 11–13. századra keltezhetőek. A rohammunkában rendkívül sok szakember és lelkes aktivista vett részt, akiknek a munkáját itt is köszönjük! Az ásatáson végig segítségünkre volt Csányi Viktor régész (TJM, Hódmezővásárhely).

RÓZSA ZOLTÁN

249. Ozora, Vár (KÖH 23216) (Tolna megye) Kk, Kú, Ú

A szekszárdi Wosinsky Mór Múzeum (megrendelő: Forster Gyula Örökségvédelmi Központ) megbízásából az Ásatárs Kft 2014. november 7-e és 21-e között ásatást végzett az ozorai várban.

A Wosinsky Mór Múzeum a következő feladatok elvégzésével bízta meg az Ásatárs Kft-t: a Ny-i (ÉNy-i) várfal előtti szelvények tanúfalainak elbontása, a Ny-i (ÉNy-i) várfal lavírsíkjának kialakítása, az ún. DNy-i rész (tervezett kiállítóhely) kivitelezési mélységig való feltárása, a D-i (DNy-i) várfal Ny-i szakasza előtti rész kivitelezési mélységig való feltárása, megtisztítása, a D-i (DNy-i) várfal lavírsíkjának kialakítása, a D-i (DNy-i) várfaltól D-re levő szennyvízártnak feltárása, a várépület K-i oldalán tervezett vizesblokk területének feltárása. A feltárási munkák közben feladatunk az ÉK-i saroktorony kutatószondával való keresésével bővült.

Ny-i (ÉNy-i) várfal) tanúfalainak elbontása

Az 1980-as években feltárt Ny-i (ÉNy-i) várfal előtti sávban az itt tervezett felvezető út helye 2013-ban Feld István vezetésével került feltárássra.⁵³ Az idei évben régészeti módszerekkel bontottuk el az árok megfelelő részének betöltését. Négy alapfeltáró szondát mélyítettünk le a várfalak alapozási síkjának meghatározására. Teljesen kibontottuk az ÉNy-i torony D-i részét. Végig (változó magasságban álló) kőfalazatot figyelhetünk meg, téglasorok csak a K-i, magasabb falszakaszon maradtak meg. Alul 70–80 cm megfogható magasságban nagyobb faragott kőtömbök, felette 9 téglasor 65 cm legnagyobb magasságban, felette közepes méretű, részben faragott kőtömbök (20×40–30–60 cm) 80 cm magasságban, felette 10 téglasor 80 cm magasságban, Ny–ÉNy felé lepusztuló magasságban volt megfigyelhető. A vár enyhén rézsús ÉNy-i külső falát – mely az É-i saroktoronyhoz csatlakozó része felső szakasza kivételével teljes egészében kőből készült – már 1981–1988 között feltárta Feld István és munkatársai. A 2013-ban kijelölt szelvényekben/árkokban elért mélységet nem tudományos/kutatási szempontok határozták meg, az az itt tervezett felvezető út szintjéből adódott. A cél akkor alapvetően az volt, hogy az annak kialakításához szükséges

földmunkát végezzük el, az utépítés által nem érintett (alsó) rétegeket bolygatatlanul kívántuk meghagyni az utókor (és így egy későbbi kutatás) számára. A metszet- és tanúfalakat a 2013-ban kiosztott rétegszámok alapján bontottuk el, a leletanyagot is ez alapján különítettük el. Idén szállítottuk be a 2013-ban feltárt nagyobb faragott kövekből álló kőanyagot: nagy méretű, többszörösen profilált kapukeret elem (1. sz. kő) és egy gótikus bordaindítás (2. sz. kő).

A Ny-i (ÉNy-i) várfal mintegy 1,1–1,5 m-es szélességben, É-i részén jóval magasabban és szélesebben, volt megfogható. Az É-i részen a vízszintes falkoronát a lavírsík mentén is egy rövid szakaszon meg tudtuk fogni. A D-i, mélyebben lévő rész, egy nagyon rövid kis szakaszán meglehetősen lepusztult volt a várfal. D-i végében a modern iskolaépülettel elrombolták (már nem csatlakozott a DNy-i saroktoronyhoz, egy 1,5–2 m-es hiátus képződött). A Ny-i várfal DNy-i saroktoronyához közel, attól É-ra a várfalnál, a 2013/1 és a 2013/2-es számú tanúfal K-i végén egy vörös, illetve nagyobbbrészt szürke hamus réteges foltot érzékeltünk a tanúfal alján, amire négyzet alakban, két kis szelvényben (2×2 m, illetve 2,1×2,2 m) rábontottunk. Egy NyDNy–ÉK irányú vörös égett sávot bontottunk ki, valószínűleg, egy elplanírozott résznek a maradványa a kivitelezési mélység alatt 20 cm-rel. A vörös égett réteg egy 10–15 cm után, belsejében szürke hamus réteggé változott. Az előkerült leletanyag (16–17. századi kerámia) alapján is egy valószínűsíthető feltöltési réteget fogtunk meg.

Úgy tűnik, hogy kései (17. századi), modern beásásokkal zavart betöltési rétegeket kutattunk itt, akárcsak Feld István 2013-ban.

A Ny-i (ÉNy-i) várfal lavírsíkjának kialakítása

É-ról D-i irányba haladva 40–50 cm, majd 50–90 cm szélességben lehetett megfogni a Ny felé leszakadó, nagyjából vízszintes falkoronát. Belső oldalát 20–30 cm-es faragott kváderek, belsejét nagyobb és apró kövekből álló, beleoltott mészhabarccsal összefogott falazat alkotja. A Ny-i lavírsík függőleges metszetében számos alaktalan folt jelentkezett, aminek oka az lehet, hogy a különböző ferde helyzetű, illetve ívelt, egyenetlen felületű feltöltési rétegeket egy (csak keresztirányban vízszintes, de amúgy szintén a fal síkját követő) lavírsíkkal metsztük el, mely által különböző szinteken jelentkeztek a feltöltési rétegek. A függőleges falban jól érzékelhető a különböző feltöltési rétegek. A felső humuszos réteg alatt egy modern kori feltöltési réteg helyezkedik el. Ez alatt, D felé haladva egy ferde, valószínűleg megcsúszott, illetve részben valószínűleg modern feltöltési rétegsorok váltakoznak sötétebb barna, rögzöbber betöltésekkel. Alattuk már egy barnább, kevésbé bolygatott, illetve szürke bolygatott rétegek váltakoznak.

Az É-i rész D-i harmadában függőleges, jóval vastagabb vöröses feltöltési réteggel találkozunk, értelemszerűen ott a vízszintes részen is sokkal pregnánsabban vöröses foltokkal jelentkezett. A vörös planírozási réteg 1,0–1,2 m-es mélységben Zsigmond kori feltöltés nyoma lehet. A lavírsík bontása és nyesése közben 16–18. századi kerámia került felszínre. A Ny-i lavírsík vörös égett betöltés részét egy szakaszon lemélyítettük. Itt a felső rétegsor humuszréteg; alatta egy alig kevert masszívabb, talán Zsigmond kori, feltöltés; aztán kevert, sötét barnászürke réteg; majd a Zsigmond kori erősen kevert, vörös, égett, masszív, tömör feltöltés, mintegy 80–150 cm vastagságban; alatta egy a D-i részén fekete, majdnem tömör, tözeges; Ny-i részén a lemélyített területen pedig újabb, paticsal alig kevert sárgászürke-barnás rétegsorokat figyeltünk meg. Ez a

⁵³ RKM 2013, 90–93.

lemélyítés É-i részén a lavírsíkhöz képest ez még jó 1,5 m, D-i részén mintegy 70 cm. A lemélyítésből viszonylag nagyobb mennyiségű állatsont, zöld mázas alakos kályhaszemtöredékek, 15. századi kerámiák kerültek elő.

Az ún. DNy-i rész (tervezett kiállítóhely), kivitelezési mélységig való feltárása

E területet gépi munkával tártuk fel. Érzékelhető volt, hogy e szakasz a sárga altalajig fel volt tárva, 3–4 m mélységig recens törmelékkel volt feltöltve.

A D-i (DNy-i) várfal Ny-i szakasza előtti rész, kivitelezési mélységig való feltárása, megtisztítása

A modern iskolaépület fala aláomlaszthatta a tőle É–ÉK-re elhelyezkedő várfalat. A kidőlt és részben megmaradt fal maradványát a régi iskolaépület ÉNy–DK irányú falazatrésze vágta. A részben kidőlt falazatrész a DNy-i saroktoronytól kb. 7–8 m-re, K-re fogható meg. A meglévő várfaltól D-re, DK-re mintegy 8–10 m-es hosszúságban, és 2–2,5 m-es szélességben megfogtuk a kidőlt fal nagyobb maradványait. A falazatrészekből 15–17. századi kerámiatöredékek jöttek elő. DNy-ra a falazat részben már elplanírozott darabjai kerültek elő. A Ny-i és középső részen egybefüggő nagyobb falazatrészek dőltek ki, illetve maradtak meg. A D-i fal Ny-i szakasza több rétegben került felszedésre, nagyjából félkör alakban három rétegben dőlt ki a fal egy 0,5–1,0–1,5 m szélességű omladékos sávot alkotva, a felső részén nagyobb faltömbökben.

A téglafal feletti 1. rétegből (az 1. rétegnek a legfelső még géppel elszedett részt tekintjük) nagyobb mennyiségű állatsont és 16–18. századi kerámiatöredékek, vastárgyak (kappantok, ajtóvasalások, vascő darabok, vaskések, vasszegek) kerültek elő. A 2. réteg omladékból nagy mennyiségű állatsont, 15–17. századi kerámiák (mázas kerámia, zöld mázas kályhacsempék, szögletes és pohár alakú kályhaszem töredékek), 3 db vaseszköz (patkó vagy sarkantyú töredékek) kerültek feltárássra. A 3. rétegből (ami a D-i fal Ny-i szakaszához támaszkodott) nagyobb mennyiségű állatsont és 16–17. századi kerámiatöredék került felszínre.

A saroktoronytól K-re, mintegy 7 m-es hosszúságban megfogtuk az eredeti falat. A fal megfigyelhető vastagsága, omladék réteg nélkül, 80–90 cm ezen a szakaszon. A várfal ezen a részen a felső és alsó részen is téglából rakott, mintegy 5-6 téglából álló vastagságot sikerült különböző magasságokban megfigyelni. A várfal vastagsága a felső szinteken 70–80 cm, alsó szinteken 80–100 cm. A várfal teljes D-i szakaszát gyakorlatilag oldal- és felülnézeten kibontottuk, mely által a korábbi feltárt részek is megfigyelhetővé váltak. Ny-i falrészlet: 25-30 téglatorony magasságban megfigyelhető.

A D-i (DNy-i) várfal lavírsíkjának kialakítása, Ny-i szakasz

A lavírsík területén a falat is megfogtuk, annak felső omladékos téglafal részét. A K-i falhoz hasonlóan, teljes mértékben téglából rakott. A lavírsík függőleges metszetéből látható, hogy a humuszréteg alatt újkori törmelékes sávok mutatkoznak, gyakorlatilag egy tisztán újkori feltöltési réteg, ferde helyzetű rétegekkel. A felső rész visszatöltött törmelék. Az altalajt csak a várfeljáró közelében, mintegy 1–1,5 m-es szakaszon fogtuk meg. *K-i szakasz:* A lavírsíkkal megfogtuk a falkoronát mintegy 70–80 cm-es vastagságban. A sárga altalajig is eljutottunk. Egy ferde helyzetű omladékos (recens feltöltési) réteget is találtunk nagyjából középtájon.

A D-i (DNy-i) várfaltól D-re levő szennyvízagnak feltárása

A D-i (DNy-i) várfal K-i szakaszától D-re levő területen két szennyvízagnak terveztek. A Ny-i 235×660 cm, a K-i 230×680

cm, a Ny-i tartályban 200–295 cm-t, a K-i tartályban 260–275 cm-t mélyítettünk le, É felé mélyülve. A terület korábbi szelvényekkel már feltárt, a feltöltés rétegeit érzékeltük. Lemenünk az altalajig. A várak egyértelmű nyomát itt nem észleltük. Talán a Ny-i tartály É-i oldalának lemélyülése jelezheti egy sekély árok nyomát.

A várépület K-i oldalán tervezett vizesblokk területének feltárása

A K-i blokk, az ún. 2014/I. szelvény kitűzése és feltárása az építendő színház vizesblokkja helyén történt. 70 cm mélységben megvolt az altalaj, de igen nehéz megfogni mivel rendkívül tagolt a sok beásás által. A D-i részen sárga löszös altalaj, az É-i oldalon pedig, ahol már feljebb jöttünk, egy világosszürke, sárgás löszös betöltés altalaj jelentkezett. Az ÉK-i fal mentén a beásások miatt egy kicsit mélyebbre mentünk, itt a falban újkori beásások nyomai látszódtak. A DK-i falnál hasonló helyzet. A DNy-i fal K-i része gyakorlatilag régészeti objektum, Ny-i része pedig egy feltöltés, illetve egy részben feltárt objektum lehet. A szelvény D-i, Ny-i, illetve K-i részén, valamint az ÉNy-i fal mentén, annak D-i részén nagyobb méretű újkori törmelékkel feltöltött, valószínűleg már feltárt régészeti korú objektumokat találtunk. Az újkori, illetve a már feltárt objektumok egy részét, felső rétegeit kibontottuk. A recens, illetve már korábban feltárt és visszatöltött beásásokból viszonylag nagy mennyiségű 16–18. századi kerámia, kályhaszemek, fazéktöredékek, mázas kerámia és újkori üvegtöredékek kerültek napvilágra.

Az ÉK-i saroktorony kutatószondával való keresése

Az ÉK-i saroktoronyt keresve, az É-i (ÉK-i) fal kitűzött, de már nem létező folytatásában húztunk Ny–K irányban egy kutatószelvényt. A sárga altalajig mentünk 120–140 cm-es mélységig, K-i irányban mélyülően. A felső humuszréteg alatt világosbarna feltöltési réteg jelentkezett, illetve részben már lementünk a sárga altalajba is. Ny-i végében négyszögletes újkori beásás, középtájon Feld Istvánék régi kutatóárka volt megfigyelhető. A K-i részen égett, illetve helyenként faszenes, hamus betöltésű, recens, modern beásás érzékelhető. A felső szinteken, főleg a K-i részen, nagyon sok újkori törmelék szedtünk ki. A nyesszintből kora újkori, 16–17. századi mázas kerámia került elő.

A gépi és kézi munkával történő feltárás és dokumentálás után a terület érzékenyebb részét geotextillel fedtük le, majd visszatemetjük.

A feltárás munkatársai: Móricz Róbert és Barta Gábor régész-technikusok.

GALLINA ZSOLT

250. Ozora határa (Tolna megye) Ró

Céltott terepbejárást végeztünk 5. századi és 10–11. századi lelőhelyek beazonosítására Pinchely, Regöly, Tamási és Ozora határában, 2014. március 13-án. Ennek során utaztunk ki az Ozora D-i és Pinchely ÉNy-i határára lévő, de teljesen Ozorához tartozó, az Érmelléki-árokktól K-re fekvő területre.

Egri-híd (KÖH 47144): A terepbejárást során csak római kori kerámiát találtunk, de K. Németh András, amikor 2000-ben kint járt ezen a lelőhelyen, a római leletanyag mellett őskori kerámiát is gyűjtött a területéről. A lelőhely É–D-i irányú, 420 m hosszú és átlag 170 m széles.

Cziráki Viktor regölyi lakos elmondása alapján az 1990-es években szórványként kerültek elő erről a területéről 5. századi